

Психолого-педагогічні умови здійснення профорієнтаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в освітньому закладі

*Методичний
збірник*

Миколаїв
2022

**Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти**

**Обласний ресурсний центр
із підтримки інклюзивної освіти**

**«Психолого-педагогічні умови
здійснення профорієнтаційної роботи з
дітьми з особливими освітніми
потребами в освітньому закладі»**

Методичний збірник

**Миколаїв
2022**

Укладачі: *Клочкова А. В.*, методист обласного ресурсного центру з підтримки інклюзивної освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;
Пінюгіна К. О., завідувач обласного ресурсного центру з підтримки інклюзивної освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Відповідальна за випуск: *Захар О. Г.*, заступник директора з науково-педагогічної роботи Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Рекомендовано вченою радою Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, протокол № 3 від 29.06.2022 року.

Методичний збірник «Психолого-педагогічні умови здійснення профорієнтаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в освітньому закладі» розроблено для педагогічних працівників освітніх закладів з метою забезпечення формування ключових компетентностей випускників з особливими освітніми потребами щодо свідомого професійного самовизначення та розбудови власної кар'єри.

Психолого-педагогічні умови здійснення профорієнтаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в освітньому закладі : методичний збірник / Укл. : А. В. Клочкова, К. О. Пінюгіна. – Миколаїв : ОППО, 2022. – 32 с.

© Обласний ресурсний центр із підтримки інклюзивної освіти
© Центр редакційно-видавничої діяльності Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
2022

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Теоретичні аспекти визначення профорієнтаційної роботи у освітньому закладі.....	6
Форми профорієнтаційної роботи з учнями з особливими освітніми потребами.....	10
Метод професіограми, як засіб ефективної профорієнтації учнів з особливими потребами.....	12
Концепція множинного інтелекту Говарда Гарднера, як засіб реалізації професійного потенціалу учнів з особливими освітніми потребами.....	16
Література.....	18
Додатки.....	19

ПЕРЕДМОВА

Умови високого темпу науково-технічного прогресу, стрімкого розвитку економіки, активної динаміки суспільного життя, нестабільності ринку праці висувають перед освітою нові завдання щодо формування ключових компетентностей випускників шкіл.

Відповідно до Концепції Нової української школи значна увага має приділятися розвитку готовності учнів до свідомого життєвого вибору, самореалізації, трудової діяльності, плануванню кар'єри. Одним із шляхів вирішення визначених завдань є активізація та удосконалення профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої освіти. Зокрема, впровадження інклюзивного навчання має передбачати новий підхід до здійснення профорієнтаційної роботи у закладі освіти, оскільки потребує урахування особливостей психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Кваліфікована профорієнтаційна допомога підліткам з особливими освітніми потребами у процесі вибору майбутньої професії та планування кар'єри дедалі повинні бути пріоритетними завданнями закладів освіти. Оскільки, вдало обрана майбутня трудова діяльність сприяє успішній адаптації та соціалізації особистості як повноцінного члена суспільства.

Профорієнтаційна робота являє собою комплекс медичних, педагогічних, психологічних, соціальних заходів, спрямованих на активізацію професійного самовизначення, виявлення здібностей, інтересів, можливостей індивіда, які впливають на вибір професії. Основною метою профорієнтаційної роботи є сприяння професійному самовизначенню особистості з урахуванням особливостей здоров'я та медичних обмежень, психологічних та психофізіологічних характеристик, професійного потенціалу з одного боку, а також потребами сучасного ринку праці, з іншого боку.

Головними задачами у профорієнтаційної діяльності освітнього закладу мають стати:

- створення оптимальних умов щодо професійного самовизначення підлітків із ООП;

- активізація учня з особливими освітніми потребами у процесі прогнозування власного майбутнього;
- розширення знань підлітків щодо світу професій та сучасного ринку праці.

Проведення профорієнтаційної роботи у закладі з дітьми з особливими освітніми потребами справа досить специфічна і не проста, адже необхідно максимально враховувати індивідуальні психологічні особливості, стан здоров'я, анамнез захворювання, можливі протипоказання і певні обмеження. Проте важливість даної роботи в рази вище і потрібніше в порівнянні з професійним самовизначенням нормотипових підлітків.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти України, Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні визначено мету і пріоритетні напрями розвитку освіти: «забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями; створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права» [7].

Впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти потребує нового підходу до здійснення профорієнтаційної роботи, тому що потребує урахування особливостей психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Тобто завданням профорієнтації має стати визначення найбільш оптимальних видів роботи відповідно до вмінь, навичок, здібностей і фізичних можливостей з урахуванням бажаного професійного майбутнього учня [7].

Профорієнтаційна робота являє собою комплекс медичних, педагогічних, психологічних, соціальних заходів, спрямованих на активізацію професійного самовизначення, виявлення здібностей, інтересів, можливостей індивіда, які впливають на вибір професії. [7].

Основною метою профорієнтаційної роботи є сприяння професійному самовизначенню особистості для реалізації трудового потенціалу в майбутньому. У профорієнтаційній роботі виділяють декілька взаємопов'язаних компонентів:

- професійна діагностика** – психолого-педагогічна та медикофізіологічна оцінка розвитку учнів з метою визначення професійно важливих властивостей та якостей;
- професійне інформування** – система заходів спрямованих на формування в учнів уявлень і знань про особливості професій, потреб суспільства з метою правильного професійного самовизначення;

- ✚ **професійне консультування** – надання допомоги учню у професійному самовизначенні на основі вивчення його професійно важливих властивостей та якостей;
- ✚ **професійний вибір** – надання допомоги у виборі конкретної професії на основі здібностей, інтересів, умов майбутнього працевлаштування;
- ✚ **професійна адаптація** – система заходів, яка спрямована на забезпечення успішної адаптації індивіда до професійно-трудової діяльності.

Професійному самовизначенню учнів сприяє якісне спостереження соціального педагога, вчителів-предметників, асистента вчителя, медичного працівника закладу освіти, кожен з яких має певну сферу своєї компетентності, в межах якої й здійснює вивчення школяра, а також діагностика, яку здійснює практичний психолог. Професійна діагностика дітей з особливими освітніми потребами має відбуватись з урахуванням особливостей психічного та фізичного розвитку учнів, що потребує використання адаптованих методик психолого-педагогічної оцінки.

Для того щоб вибір професії в учнів відбувся свідомо та вільно необхідно враховувати принаймні три фактори:

- інформованість (обізнаність) підлітків про світ професій;
- знання своїх особистісних можливостей;
- уміння співвідносити свої особистісні риси з вимогами до професії або спеціальності.

З метою ухвалення рішення при виборі професії та досягненні успіху в професійній діяльності варто використовувати формулу:

«Хочу – Можу – Треба», яка поєднує в собі три фактори:

- фактор «Хочу» – це професія або вид діяльності, який подобається.
- фактор «Можу» – це можливості, а саме: стан здоров'я, здібності, характерологічні особливості, темперамент, рівень знань, фінансові можливості необхідні для обраної професії.
- фактор «Треба» – це попит на ринку праці щодо обраної професії.

Щоб досягти «Успіху» потрібно гармонійно поєднати всі три фактори, тобто врахувати інтереси, здібності особистості і обов'язково попит спеціалістів на ринку праці.

За ступенем підготовки учнів до професійного самовизначення, самостійної трудової діяльності розрізняють декілька психолого – педагогічних етапів, які вирішують певні завдання.

Психолого-педагогічні етапи забезпечення професійного самовизначення учнів

Клас	Вид діяльності	Мотиваційні зміни
1–4	Ознайомлення зі світом найпоширеніших (популярних) професій, наприклад професіями батьків, родичів тощо.	Формується правильне емоційне ставлення до праці, виконання різних видів трудової діяльності.
5–7	Продовжується процес ознайомлення зі світом професій; формуються ціннісні орієнтації підлітків, мотивація до самопізнання, установки щодо власної активності у професійному самовизначенні та оволодінні професією.	Формуються уявлення щодо власної самооцінки нахилів, здібностей та власних фізичних можливостей.
8–9	Вивчення кола професійних інтересів та нахилів підлітків; основних важливих професійних якостей. Будується траєкторія подальших життєвих планів та кар'єрного росту.	Формуються стійкі професійні інтереси, відбувається свідомий вибір подальшого профілю навчання. Розширюється уявлення про перешкоди на шляху до обраної професійної діяльності.
10–11	Вивчення планів щодо професійного самовизначення учнів. Встановлюється відповідність стану здоров'я, наявних рис професійно важливим характеристикам обраної професії.	Акцентується увага на знаннях, уміннях, навичках підлітків необхідних для оволодіння професією. Відбувається корекція професійного самовизначення з урахуванням об'єктивних чинників.

У процесі вибору професії учень має займати активну життєву позицію, проте стимулювання професійного самовизначення повинно здійснюватися у тісній співпраці з батьками, оскільки їхній вплив на вибір майбутньої професії відіграє важливу роль. А також необхідним є залучення представників соціальних служб, роботодавців різних видів власності, закладів професійно-технічної та вищої освіти для здійснення профорієнтаційної роботи. Наявність такої співпраці забезпечує можливість реалізації завдань щодо професійного визначення, адаптації та соціалізації до майбутньої професії.

ФОРМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У профорієнтаційній роботі з учнями з особливими освітніми потребами (далі – учні з ООП) варто використовувати форми і методи, які спрямовані на активізацію особистості підлітка в процесі професійного самовизначення. Інформація щодо світу професій та сучасного ринку праці має бути доступною і зрозумілою для свідомості підлітка.

Застосування інтерактивних форм сприяє розкриттю професійних здібностей, нахилів дітей та сприяє особистісному самовизначенню. Головними вимогами щодо організації занять з профорієнтаційної роботи має бути забезпечення диференційованого підходу з урахуванням психологічних та фізіологічних особливостей учнів.

Задачі:

- створення оптимальних умов щодо професійного самовизначення підлітків із ООП;
- активізація учня з особливими освітніми потребами у процес прогнозування власного майбутнього;
- розвиток якостей та навичок відповідно до трудової діяльності;
- розширення знань підлітків щодо світу професій та ринку праці.

Форма	Мета	Час
Перегляд тематичного відеоматеріалу, прослуховування аудіо файлів	Ознайомити підлітків з ООП з різноманітним напрямом професійної діяльності. Допомогти визначитись із певним напрямом трудової діяльності.	10-15 хвилин
Тематичні зустрічі із представниками професій	Надати можливість отримати інформацію щодо певного виду трудової діяльності від першого обличчя. Показати переваги та недоліки професійної діяльності на конкретних прикладах.	30-45 хвилин

Екскурсії на підприємство	Сформувати у підлітків уявлення щодо професії в реальних умовах трудової діяльності, наприклад на виробництві	1 – 1,5 години
День відкритих дверей	Ознайомити підлітків з ООП із особливостями роботи підприємства або організації, яка здійснює певні послуги. Надати розуміння про місце компанії на ринку праці, прищепити повагу та інтерес до соціально-значущих видів трудової діяльності	1 – 1,5 години
Тренінг професійного самовизначення	Допомогти визначити сферу професійної діяльності, яка буде оптимально підходити відповідно до здібностей та трудових навичок підлітка. Сформувати інтерес до процесу самопізнання, як необхідної умови вибору майбутньої професії.	30-45 хвилин
Майстер-клас	Продемонструвати практичні навички професійної діяльності відповідно до обраної спеціальності (із детальними коментарями та активним залученням підлітків). Показати приклад роботи над проблемною творчою задачею та залучити до процесу її вирішення.	30-45 хвилин
Гра-квест («Ключі від професії або «Лабіринт професій»	Сформувати у підлітків із ООП навички обирати вид діяльності, який відповідає особистим фізичним та інтелектуальним можливостям, нахилам та здібностям, а також запитам ринку праці.	1 – 1,5 години
Рольові ігри	Розвиток інтересу до професійної діяльності через сюжетно-рольові ігри, наприклад ігри: «Магазин», «Пошта», «Школа», «Їдальня» тощо.	1 – 1,5 години

Зверніть увагу на те, що перед початком організації профорієнтаційної роботи з учнями з особливими освітніми потребами, варто (але не обов'язково) попередньо ознайомитися з результатами психодіагностики та медичної діагностики цих учнів.

У процесі реалізації основних задач профорієнтації у закладі освіти необхідно враховувати специфіку основного порушення дитини з особливими потребами. Облік вищевказаних факторів є необхідною умовою організованої профорієнтації дітей із

особливими освітніми потребами, яка сприяє підвищенню ймовірності правильного вибору професії [8].

У сучасному суспільстві професійна орієнтація являє собою процес динамічного узгодження людини і професії. Головне її призначення – забезпечити свідомий вибір професії відповідно до потреб суспільства та інтересів особистості. Правильно вибрати професію – значить знайти своє місце в житті [8].

Формування професійного самовизначення – процес, що передбачає розвиток в учнів певних компетенцій на різних етапах свого освітнього маршруту з урахуванням вікових і особистісних особливостей. Тому супровід професійного самовизначення має здійснюватися безперервно, планомірно, послідовно й систематично з вирішенням певних специфічних завдань на різних рівнях освіти [2]. Отже, критеріями сформованості особистісної готовності підлітків до свідомого професійного вибору виступають:

- чітко сформовані уявлення про майбутню професію (підліток обізнаний про зміст професійної діяльності відповідно до фізіологічних та психологічних вимог, яким повинна відповідати особистість, наприклад, лікар або будівельник тощо);
- розвинуті рефлексивні здібності (усвідомлено способи самоаналізу і самопізнання), обґрунтовано сформована адекватна самооцінка щодо професійно значущих якостей;
- особистість підлітка налаштована на позитивне самоставлення та гуманістично спрямована;
- внутрішня професійна мотивація має позитивний вектор розвитку;
- професійні плани і життєві перспективи чітко сформовані та осмислені, а також реалістичні та взаємоузгоджені.

МЕТОД ПРОФЕСІОГРАМИ, ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Процес професійної орієнтації не може бути цілеспрямованим та ефективним без наявності чіткої, науково обґрунтованої інформації про специфіку професій, вимоги до особистісних і психофізіологічних якостей людини. Відсутність знань про

психологічний зміст професії може мати негативні наслідки при виборі майбутньої чи при зміні професії, профілю навчання, а також при працевлаштуванні та проведенні профконсультації. Тому професіографічне забезпечення профорієнтації має провідне значення.

Нині, одним із ефективних методів інформування учнів про певну професію визнано метод професіограми, який дозволяє розкрити коло наступних питань:

1. Назва трудової діяльності та у чому полягає її суть? (Конкретний опис істотних характеристик та видових особливостей праці, а саме: вид роботи, спеціальності, професії, посади, особливості робочого місця тощо).

2. Мета роботи та її ефективність?

3. Що виступає предметом праці?

4. У який спосіб відбувається виконання роботи?

5. На основі чого здійснюється трудова діяльність?

6. Які існують конкретні критерії оцінки результатів праці?

7. Якої кваліфікацією необхідно володіти для виконання роботи?

8. За допомогою яких засобів праці може виконуватися робота?

9. Робота виконується в умовах: звичайних або екстремальних?

10. Які особливості організації праці?

11. Які умови кооперації праці? (Хто, що і з ким виготовляє?)

12. Яка інтенсивність праці?

13. Які моменти відповідальності та небезпеки можуть виникати в процесі виконання роботи?

14. Які матеріальні можливості дає робота працівникові? (Зарплата, премія, пільги, моральне задоволення, суспільне визнання).

15. Які вимоги та обмеження характерні для виконання роботи?

Нерідко уявлення про професію у дітей складається лише з окремих фактів, які носять загальноприйнятий характер. Проте, у складному процесі вибору подальшого життєвого та професійного шляху, варто мати широке уявлення про характерні риси кожної професії.

Професіограма – інформаційно-довідковий опис професії, спрямований на виділення економічних, технологічних, медичних і психологічних характеристик професійної діяльності, знання яких необхідні для детального аналізу й розуміння особливостей обраної професії. Цей опис враховує: загальні відомості про професію; економічний, технологічний, медичний і психологічний розділи.

Професіограма містить:

- загальні відомості про професію та її динаміку у зв'язку з розвитком науки і техніки, соціальним та економічним значенням;
- виробничу характеристику професії, опис трудового процесу;
- соціально-гігієнічні умови праці із зазначенням професійних шкідливих чинників і переліком фізіологічних умов та медичних протипоказань;
- перелік необхідного обсягу знань і вмінь для успішної професійної діяльності, зокрема тих, що визначають професійну майстерність;
- характеристику видів і тривалості професійного навчання, можливості підвищення кваліфікації;
- психограму, тобто характеристику психологічних вимог професії до людини із зазначенням основних і бажаних психічних особливостей, а також психофізіологічних протипоказань [3].

Проте, варто зазначити, що успішність професійного самовизначення учнів також залежить і від сформованості їх ціннісних орієнтацій, життєвих ідеалів у професійній сфері. Таким чином, у кожній сфері професійної діяльності можна окреслити особистісні ідеали з метою допомогти підлітку утвердитися на власному життєвому і професійному шляху.

Використання даної методики у профорієнтаційній роботі сприяє активізації мотиваційного, інформаційно-пізнавального, операційно – результативного та емоційно-почуттєвого компонентів діяльності учнів з особливими освітніми потребами. Під час орієнтації підлітків на конкретну професію можливе припущення типових помилок, а саме: поділ професій на «престижні» й «непрестижні»; ототожнення навчального предмета з професією; перенесення ставлення до людини – представника професії на саму професію; вибір професії під чиїмсь впливом;

застарілі уявлення про характер праці у сфері матеріального виробництва [3].

Для розширеного знайомства з методом пропонуються приклади професіограм професій, які сьогодні користуються попитом на ринку праці (Додаток №1).

Відповідно від ускладнення або полегшення багатьох процесів виробництва, відбувається заміщення вимог до психофізіологічних якостей працівників. Тобто, зростає необхідність у конкретизації вимог до виконавця залежно від змісту, характеру та умов виконання роботи. Характеристика таких вимог добре викладена у методі професіограм та значно полегшує реалізацію профорієнтаційної та профконсультативної роботи.

На основі даного методу надалі легше реалізовувати заходи, спрямовані на раціоналізацію навчання у закладі освіти з підлітками з особливими освітніми потребами.

Таким чином, професіограма дозволяє підліткам зрозуміти:

- 1) суть обраної професії;
- 2) чим він буде конкретно займатися як фахівець в даній області;
- 3) які умови праці;
- 4) який має бути рівень підготовки;
- 5) можливості працевлаштування з даної професії;
- 6) розмір заробітку і матеріально-фінансового забезпечення та ступінь комфортності життя;
- 7) можливості кар'єрного росту;
- 8) суспільний престиж обраної професії;
- 9) негативні сторони професії, її труднощі і можливі помилки, ризики та екстремально-стресові ситуації;
- 10) вплив професії на сімейне життя.

Отже, знання і розуміння вимог у професії дозволяють учням з особливими освітніми потребами правильно зорієнтуватися у виборі професії, уникнути помилок, які можуть вкрасти роки життя у небажаній професійній діяльності. Досить часто такий спосіб життя фатальним чином позначається й на долі людини і його сім'ї. Чим раніше підлітки ознайомляться і зрозуміють вимоги професії і приміряють їх до себе, тим правильніше відбудеться подальший вибір. Вибір професії – справа нелегка та кропітка, це, так званий, переломний момент – визначення свого місця в житті, прийняття рішень і власний, особистий вибір.

Вирішуючи проблему вибору майбутньої професії, особистість повинна чітко уявляти власні можливості і те, що зажадає; які можливості дасть реалізація у професії.

КОНЦЕПЦІЯ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ ГОВАРДА ГАРДНЕРА, ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИИ ПОТРЕБАМИ

Важливим показником якості навчання сучасного закладу освіти є розвиток інтелектуального потенціалу учнів.

Інтелект (від лат. *intellectus* – розум) – загальний розумовий потенціал людини, ступінь реалізації здібностей, які доцільно використовують для пристосування до життя. Інтелект виражає всі розумові функції людини, всю сукупність її пізнавальних вмінь: відчуття, сприймання, пам'ять, уявлення, мислення, уява. Завдяки інтелекту людина може здійснювати порівняння, робити абстракції, утворювати поняття, судження, висновки [1].

Понад два десятиріччя тому в книзі «Рамки розуму: теорія множинного інтелекту», американський психолог Говард Гарднер розкриває один з можливих способів індивідуалізації освітнього процесу. Представлена теорія отримала всесвітнє визнання як одна з найбільш новаторських теорій пізнання інтелекту людини.

Відповідно до представленої теорії людина має не єдиний, так званий «загальний інтелект», а низку інтелектуальних здібностей, які складають вербальний, логіко-математичний, візуальний, кінестатичний, міжособистісний, внутрішньоособистісний, музичний, натуралістичний інтелект. Кожний із цих типів інтелекту має свою структуру, функції, мову і тому є особливим потенціалом для розвитку.

Таким чином, теорія множинного інтелекту ставить під сумнів концепцію, згідно з якою здібності до навчання або розумову обдарованість можна вимірювати єдиним показником або бальним коефіцієнтом – коефіцієнтом розумових здібностей IQ (IQ – «intelligence quotient» – широковідомий тест для визначення розумових здібностей). Ця теорія стверджує, що існує принаймні вісім різних типів інтелекту. Інформація, наведена на наступних сторінках, знайомить вас з цією теорією. У теорії множинного

інтелекту висунуто дві основні ідеї. Відповідно до першої - усім людям – і дітям, і дорослим – властиві тією чи іншою мірою всі принаймні вісім типів інтелекту. Друга ідея базується на думці про те, що внаслідок нашої генетики та нашого оточення немає двох людей з абсолютно тотожним профілем здібностей. Це означає, що не існує двох людей, які б навчалися в абсолютно однаковий спосіб. Наприклад, деякі люди мають більш високу просторову обдарованість, а інші – кращі логічні здібності. Зазвичай, люди мають складний інтелект, який у різних пропорціях складається з різних типів інтелекту, серед яких провідними у кожної людини є три-чотири типи [8].

Ознайомитися з концепцією множинного інтелекту Говарда Гарднера можна в Додатку №2.

Використання теорії множинного інтелекту у закладі загальної середньої освіти повинно ґрунтуватися на використанні різноманіття індивідуальних відмінностей і створенні безлічі шляхів для їх розвитку й навчанні саме на їх основі. Якщо зробити припущення, що теорія множинного інтелекту Г. Гарднера є точним описом відмінностей особистості за здібностями, то можна зробити висновок, що деякі (можливо, не всі) учні можуть досягати більших результатів, ніж інші, навчатись через домінуючі види своїх здібностей.

Варіанти застосування теорії Гарднера у профорієнтаційній роботі закладу освіти можуть бути настільки різноманітними, наскільки даний вид діяльності заклад може креативно та ефективно зреалізувати. Важливо врахувати головний принцип – освітній процес необхідно будувати таким чином, щоб надати можливість учням набути досвід, що вимагав би залучення різних типів інтелекту. Проте, однією із проблем, яку найважче подолати педагогам закладів загальної середньої освіти, полягає в тому, що навчаючи увесь клас, треба одночасно пам'ятати й урахувувати різні стилі навчання, сильні та слабкі сторони учнів.

Говард Гарднер акцентує увагу на тому, що ступінь розвитку того чи іншого типу інтелекту, безпосередньо залежить від його використання у навчальній діяльності. Якщо такий тренінг відбувається систематично, відповідно з'являється більше можливостей сформувати певний тип інтелекту в майбутньому, краще розвинути успіхи в оволодінні певним типом трудової діяльності.

Але, насправді, всі типи інтелекту тісно взаємопов'язані між собою, наприклад розвиваючи один тип, обов'язково будуть розвиватись і інші сумісні типи множинного інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва, Л. П. Професійна реабілітація: профорієнтація та відбір на професійне навчання осіб з особливими освітніми потребами. Миколаїв: Педагогіка. 2012.

2. Є. Андрос. Інтелект // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. – Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. – 742 с.

3. Закатнов, Д.О. (2009) Стан і проблеми професійної орієнтації. Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи. 6. 173–179.

4. Ігнатович, О.М. Професійна орієнтація. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 2014 р.

5. Леся Гуцан, кандидат педагогічних наук, Інститут проблем виховання НАПН України, Шкільний світ № 3 (707),. лютий 2015р. Київ с 20-22.

6. Мирошніченко, Н.О. Соціально-педагогічна профорієнтація молоді з інвалідністю в умовах реабілітаційного закладу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 23. 2017 р. с. 62-68.

7. Множинний інтелект: від теорії до практики. Сучасна освіта. Електронний режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/1740/>

8. Постанова Кабінету міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 842 «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення» <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/download/postanova-vid-veresnya-2008-842-pro-2008-6921.html>.

9. Резапкіна, Г. В. Організація роботи з профорієнтації та профадаптації дітей інвалідів та осіб з особливими освітніми потребами. Ужгород. 2014 р.

ДОДАТКИ

Додаток № 1

ПРИКЛАДИ ПРОФЕСІОГРАМ ПРОФЕСІЙ, ЯКІ КОРИСТУЮТЬСЯ ПОПИТОМ НА РИНКУ ПРАЦІ

МЕНЕДЖЕР ГОТЕЛЮ

Характер роботи. Головною діяльністю менеджера готелю є здійснення загального керівництва в готелі. Слідкує за виконанням розпорядку в готелі, встановлює розцінки за кімнати, розміщує відділи, наглядає за підтриманням стандартів обслуговування гостей, декором, утриманням кімнат, якістю страв. Асистенти допомагають проводити в дію увесь цей різнобічний контроль.

Підготовка, медичні обмеження, вимоги до індивідуально-психологічних особливостей.

Менеджери готелю повинні мати спеціальну вищу освіту, економічні, юридичні знання. Навчатися у вищих закладах сфери побуту, академіях персоналу, на вищих курсах.

Нервова система менеджерів готелю має бути мобільною з відмінним тонусом. Вони володіють швидкою реакцією, здатністю приймати адекватні рішення, високою швидкістю сприйняття й оцінки ситуації. Це повинні бути люди інтелектуальні, комунікабельні, з гарними здібностями організаторів і виконавців. Такі спеціалісти активні, творчі, відповідальні, з розвинутим естетичним смаком і широким світоглядом. Від менеджерів готелів вимагається вміння навіть у стресових ситуаціях спілкуватися з різними людьми, їм необхідна активність, самодисципліна і вміння організовувати роботу інших. Вони повинні бачити проблему загалом, але також уміти концентруватися на деталях.

Медичні протипоказання. Хвороби психіки.

Перспективи. Призначення, пов'язані з фаховою підготовкою у вишах і діловими якостями. Можуть призначатися на посади керівників, директорів туристичних центрів, комплексів. Можуть відкривати приватні готелі, кемпінги.

МЕДИЧНІ ЛАБОРАНТИ

Характер роботи. Робота будь-якої медичної установи неможлива без використання лабораторії, де проводяться різноманітні аналізи та дослідження. У сучасній медицині також використовується різноманітне електронне, радіологічне, ультрахвильове та інше складне обладнання, для роботи з яким потрібні не лише медичні, а й технічні знання.

Лаборантами в медичних установах називають кваліфікований персонал, що виконує різноманітні аналізи (бактеріологічні, мікробіологічні тощо) та обслуговує складне медичне обладнання.

Ці працівники досліджують кров, рідини та тканини людського тіла, використовуючи під час роботи інструменти та обладнання (мікроскопи, автоматичні аналізатори тощо).

Результати аналізів дають змогу уточнювати діагнози, виявляти хвороби на ранніх стадіях їх розвитку тощо. Діагнози багатьох хвороб можна точно встановити лише на підставі спеціальних лабораторних досліджень (бактеріологічних, радіологічних, хімічних тощо).

Умови роботи. Лаборанти працюють звичайно в чистих, добре освітлених, вентильованих лабораторіях за своїм постійним робочим місцем, із постійним набором обладнання й інструментів. Вони працюють переважно 40 годин на тиждень, маючи постійний графік.

У лікарнях лаборанти можуть працювати ввечері та у вихідні за поточним графіком.

Залежно від спеціалізації лаборанти використовують різний інструментарій, від ручного до електронного. Іноді збирання аналізів може бути небезпечною роботою. Але небезпека знижується, якщо лаборанти використовують маски, рукавички, головні убори, спеціальний одяг, дотримуються правил техніки безпеки. Роботою лаборантів керує лікарлаборант.

Наймання на роботу. Лаборанти працюють майже в усіх медичних установах, фармацевтичних фірмах, медичних науково-дослідних інститутах.

Підготовка, медичні обмеження, вимоги до індивідуально-психологічних особливостей. Підготовка лаборантів для медичних установ здійснюється спеціальними відділеннями

медичних училищ. Лаборант повинен володіти лабораторною технікою, знати методику досліджень і мати уявлення про причини відхилення результатів від встановлених норм.

Від лаборанта вимагається прискіпливість, акуратність, точність тощо.

Робота лаборантів належить до легких із погляду докладання фізичних зусиль.

Вимоги до стану здоров'я: добрий зір, здорові легені, серце, шкіра. Від лаборантів вимагається точна координація рухів, особливо п'ястей і пальців рук. Вони повинні мати гарну логічно-символьну пам'ять, високу концентрацію уваги, емоційну стійкість, предметно-дійове мислення.

Протипоказання. Захворювання кісток, м'язів і суглобів; алергічні реакції на хімікати; органічні захворювання периферійної нервової системи та деформації хребта; сколіоз.

Перспективи. Оскільки різноманітні аналізи та дослідження широко застосовуються у сучасній медицині, ця професія має певні перспективи. Проте зниження державних асигнувань на систему охорони здоров'я викликало значне скорочення посад лаборантів у державних лікарнях і поліклініках. Частково воно компенсується розширенням мережі приватних медичних установ.

Лаборант навіть без вищої освіти може займати певні адміністративні посади в медичних установах.

Споріднені професії. Лаборанти в хімічній і фармацевтичній промисловості, лікарі-лаборанти.

АВІАДИСПЕТЧЕРИ

Характер роботи. Безпека сучасних авіаперевезень багато в чому залежить від ефективної роботи авіадиспетчерів. Незважаючи на те що небо велике і там має вистачати місця для всіх літаків, вони все ж таки час від часу зіштовхуються. Найчастіше такі катастрофи відбуваються в районі аеропортів і повітряних коридорів, що виділяються для польотів цивільної авіації. Для запобігання зіштовхування літаків при кожному аеродромі працюють диспетчерські пункти, що керують польотами літаків. У масштабах країни діє служба управління повітряним рухом, що контролює маршрути всіх літальних

апаратів у повітряному просторі країни.

Диспетчери керують рухом літаків у повітряному просторі аеродрому (зона зльоту та посадки, зона очікування). Вони визначають інтервал руху, встановлюють екіпажам режими та траєкторію польоту, інформують їх щодо метеорологічних умов. У випадку закриття аеродрому спрямовують літаки на запасні злітнопосадочні смуги.

Авіадиспетчери контролюють підготовку екіпажів до польотів, своєчасність забезпечення польотів аеродромними службами.

Вони дають указівки щодо зльоту та посадки літаків, оформлюють дозвіл на зліт; передають відповідним службам повідомлення про рух польотів, отримують від диспетчерів інших аеродромів плани вильотів, повідомлення про закриття та відкриття аеропортів, інформацію про скасування або затримку рейсів тощо.

Умови роботи. Працюють у закритих приміщеннях зі сприятливим мікрокліматом. Тривалість робочого дня – 6 год. Робота чотиризмінна. Форма організації праці – групова. Неприятливі чинники – постійне нервово - психічне напруження, високий рівень навантаження на зорові та слухові аналізатори.

Наймання на роботу. Диспетчери працюють в аеропортах цивільної авіації, службі управління повітряним рухом. Управління польотами є винятковою прерогативою держави.

Підготовка, медичні обмеження, вимоги до індивідуально-психологічних особливостей. Авіадиспетчери повинні мати спеціальну освіту з кваліфікацією не нижче за молодшого спеціаліста.

Ця професія висуває підвищені вимоги до врівноваженості нервової системи, швидкості сприйняття, оцінки ситуації та прийняття рішень. Авіадиспетчер повинен мати високий рівень концентрації, розподілу та переключення уваги, просторової уяви. Йому необхідні наочно-образне та наочно-дійове мислення, розвинений невербальний інтелект, оперативна та наочно-образна пам'ять.

Риси характеру. Самоконтроль, самовладання, витримка, дисциплінованість, уважність, відповідальність.

Медичні протипоказання. Захворювання органів зору та слуху, порушення мовлення, захворювання центральної нервової

та серцево-судинної систем та опорно-рухового апарату, склероз.

Перспективи. За наявності досвіду та відповідної вищої освіти авіадиспетчер може обійняти посади старшого диспетчера, начальника зміни, керівника польотами, начальника центру управління повітряним рухом.

З огляду на природну ротацію кадрів відчувається постійна потреба в авіадиспетчерах.

Споріднені професії. Автодиспетчер, оператор протиповітряної охорони, адміністратор, оператор управління рухом.

КОНЦЕПЦІЯ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ ГОВАРДА ГАРДНЕРА

Лінгвістичний інтелект (Вербальна обдарованість)

Ознаки	Вправне використання слів, люблять експериментувати зі словами, демонструють обдарованість у сфері вербальної майстерності: слуханні, виступах, читанні та письмі.
Вподобання	Читання, оповідання історій, розв'язування кросвордів, усні обговорення або дебати, написання звітів, виступи, проведення інтерв'ю, створення девізів, ведення журналів або щоденників, розроблення вербальних ігор, писання листів, віршів, оповідань та репортажів.
Ефективні засоби навчання	Читання цікавих книжок, ігри зі словами або виконання завдань на картках, прослуховування аудіозаписів розповідей, використання різноманітних комп'ютерних технологій, участь в обговореннях та дискусіях.
Професії, що найкраще підходять	Бібліотекар, фахівець з продажів, працівник архіву, перекладач, політик, адміністративні посади різних рівнів: від членів наглядових рад до музейних хранителів; фахівець з мовних розладів, письменник, ведучий радіо- або телевізійних програм; журналіст; юрист; секретар, вчитель мови.
Відомі особистості	Уільям Шекспір, Джоан К. Роулінг, Анна Франк, Леся Українка, Янка Купала, Ліна Костенко
Комп'ютерні програми, що викликають інтерес	Текстовий редактор, електронна пошта, комп'ютерні видавничі системи, публікації в Інтернеті

Логіко-математичний інтелект (Обдарованість у сфері чисел та умовиводів)

Ознаки	Схильність до оперування числами, умовиводів та розв'язання проблем: розуміється на зіставлянні структур та встановленні зв'язків
Вподобання	Шахи, комп'ютери, експериментування, класифікація або структурування фактологічних матеріалів, побудова зв'язків, дедуктивних умовиводів; використання формул, логічні та/або сюжетні проблеми, головоломки, аналізування даних, використання графічного відображення даних
Ефективні засоби навчання	Класифікація та встановлення причинно-наслідкових зв'язків, ігри з числами та логічні ігри, розгадування різноманітних загадок.
Професії, що найкраще підходять	Бухгалтер, аудитор, фахівець із закупівель, математик, вчений, винахідник, статистик, дослідник, комп'ютерний програміст, економіст, інженер, вчитель з природничих дисциплін.
Відомі особистості	Альберт Ейнштейн, Архімед, Ісаак Ньютон, Галілео Галілей, К. Е. Ціолковський, В. М. Глушков, С. П. Корольов, Ю. Кондратюк, Біл Гейтс
Комп'ютерні програми, що викликають інтерес	Обчислювальні програми та пристрої, пошукові системи, електронні таблиці та бази даних

Візуально-просторовий інтелект (Образна обдарованість)

Ознаки	Здатність точно уявляти, тонка чутливість до найдрібніших зорових наочних деталей, зацікавленість графічними образами, таблицями або малюнками.
Вподобання	Головоломки із лабіринтами або «пазли»; малювання, створення графіків, плакатів, дизайн; зйомка відеофільмів або фільмів;

	створення фотоальбомів, колажів, скульптур; робота з графічними елементами, використання кольору та форми; робота з картами, таблицями, ілюстраціями.
Ефективні засоби навчання	Експерименти з кольорами, експериментування з графічними об'єктами, вдосконалення навичок спостереження, знаходження виходів із лабіринтів або розв'язання інших просторових головоломок, вправи з образами та активне фантазування, використання картинок, графіків та карт.
Професії, що найкраще підходять	Інженер, топограф, архітектор, містопланувальник, дизайнер, оформлювач інтер'єрів, фотограф, викладач-мистецтвознавець, скульптор, винахідник, картограф, штурман, пілот, ландшафтний дизайнер.
Відомі особистості	Пабло Пікассо, Мікеланджело, Леонардо да Вінчі, О. Роден, М. Реріх, Марія Приймаченко, Катерина Білокур, Казимир Малевич.
Комп'ютерні програми, що викликають інтерес	Цифрові фото- та відеокамери, мультимедійні презентації, сканери, робота з анімацією, графічні редактори

Кінестетичний інтелект (Моторно-рухова вправність усього тіла)

Ознаки	Для унаочнення своїх ідей активно користуються власним тілом, виразною мімікою, жестами; спритні у практичних вправах та іграх, мають добре розвинену тактильну чутливість
Вподобання	Ігри, практичні вправи, побудова конструкцій, танці, рольові ігри, показ сценок або драматична гра, створення моделей, настільні ігри, «пазли», спортивні ігри.
Ефективні засоби	Ігри з кубиками та іншими конструкційними матеріалами, танці, різноманітні рухливі

навчання	спортивні заняття, участь у театралізованих виставах або інсценізаціях та використання пристроїв-маніпуляторів.
Професії, що найкраще підходять	Фізіотерапевт, спортсмен, організатор дозвілля, танцюрист, актор, фермер, вогнеборець, механік, тесля, хірург, ремісник, робітник на виробництві, хореограф, вчитель фізкультури.
Відомі особистості	Ілюзіоністи Ігор Кіо та Д. Копперфілд, Володимир Кличко, Девід Бекхем, Серж Лифарь, Майя Плісецька, Сергій Бубка, Андрій Шевченко.
Комп'ютерні програми, що викликають інтерес	Комп'ютерні симуляції, управління з мишкою, джойстиком.

Міжособистісний або емоційний інтелект (Здатність відчувати людей)

Ознаки	Помітний інтерес до людей, високий рівень товариськості, приязність, прагнення до взаємодії та приналежності до спільноти, вміння відчувати настрій, ставлення та бажання інших людей.
Вподобання	Помітний інтерес до людей, високий рівень товариськості, приязність, прагнення до взаємодії та приналежності до спільноти, вміння відчувати настрій, ставлення та бажання інших людей.
Ефективні засоби навчання	Спільні ігри та стратегії, групові проекти та їх обговорення. Книжки та матеріали про різні культури, інсценізації та ролеві ігри, співпраця.
Професії, що найкраще підходять	Вчений, винахідник, адміністратор, шкільний керівник, директор з персоналу, арбітр, соціолог, фахівець з продажів, соціальний працівник, психолог, медична сестра, фахівець зі зв'язків з громадськістю, менеджер із туризму, політик, консультант.

Відомі особистості	Уінстон Черчіль, мати Тереза, Опра Уінфрі, Ш. Амонашвілі, А. Макаренко, В. Сухомлинський.
Комп'ютерні програми, що викликають інтерес	Колективні інтерактивні Інтернет-проекти, форуми, чати та листування, соціальні мережі

Музичний інтелект (Музична обдарованість)

Ознаки	Відтворює мелодії, співає у правильній тональності, тримає ритм, любить співати, має чутливість до звуків та ритму, образів та музичного відтворення
Вподобання	Співи, вистукування ритму, пісні, музичні інструменти та музичні вправи, використання ритміки як засобу навчання, створення мелодій, зміна слів у піснях, створення музичних ігор або колажів, виготовлення музичних інструментів.
Ефективні засоби навчання	Прослуховування різних музичних записів, участь у ритмічних іграх та вправах, гра на різних інструментах; придумування назв пісень, які розкривають зміст; використання в проектах або презентаціях звуків навколишнього середовища, музичних фрагментів.
Професії, що найкраще підходять	Диск-жокей, диригент, виробник музичних інструментів, настроювач піаніно, пісняр, звукоінженер, звукорежисер, хормейстер, вчитель музики, музичний терапевт, виконавець музики та пісень.
Відомі особистості	Бетховен, Герберт фон Кароян, П. Чайковський, Д. Бортнянський, К. Леонтович, Софія Ротару.
Комп'ютерні програми, що викликають інтерес	Цифрова музика, інтерактивні Інтернет-ігри, мультимедійні презентації, комп'ютерні компакт-диски.

Внутрішньоособистісний інтелект (Здатність до самоаналізу)

Ознаки	Чіткі уявлення про себе, повага до власних почуттів, цінностей та ідей; зазвичай віддає перевагу роботі на самоті.
Вподобання	Ведуть журнал або щоденник, записують свої почуття щодо предметів та явищ, обмірковують власні сильні сторони, виконують самостійні проекти, самостійно реєструють хронологію роботи, розробляють власні графіки діяльності, виконують до кінця класну роботу, дають собі час на розмірковування, використовують навички та стратегії мислення вищих рівнів та різні стратегії мислення.
Ефективні засоби навчання	Участь у незалежних проектах; читання просвітницьких та науково-популярних книжок; ведення журналу спостережень, щоденника навчання; участь в іграх та вправах, які вимагають фантазування та уяви; схильність до усамітнення для роздумів, самоаналізу.
Професії, що найкраще підходять	Психіатр, священик, вчитель з теології, працівник з догляду за дітьми, консультант, лікар, фахівець з планування програм, приватний підприємець, активіст, харизматичний оратор, вчитель
Відомі особистості	Махатма Ганді (один із керівників визвольного руху в Індії), Гелен Келер (сліпоглухоніма американська письменниця), М. Амосов, Григорій Сковорода
Комп'ютерні програми, що викликають інтерес	Інтернет-опитування, інтерактивні форми, проекти в реальному часі, цифрові портфоліо із самооцінюванням

Натуралістичний/природознавчий інтелект (Чутливість до природи)

Ознаки	Захоплення природним світом рослин та тварин, отримання нових знань з мандрівок на природі, здатність помічати найтонші відмінності в деталях, спостережливість.
Вподобання	Перебування в природному середовищі, класифікація видів рослин та тварин, заняття на свіжому повітрі, збирання природних об'єктів, спостереження за небесними тілами, робота з науковими приладами, прогнозування в екології, вирішення проблем, пов'язаних із перебуванням людини в дикій природі, приєднання до екологічних груп/груп захисту дикої природи, стурбованість місцевими або глобальними екологічними проблемами.
Ефективні засоби навчання	Вивчення природи, колекціонування та класифікація природних об'єктів, польові дослідження.
Професії, що найкраще підходять	Дослідник природи, біолог, метеоролог, астроном, лісник, провідник туристів по природних місцях, фермер, фахівець зоопарку, ветеринар, садівник, ландшафтний архітектор, фахівець з контролю за тваринами, що живуть у природі, арборист (фахівець з догляду за деревами), ентомолог.
Відомі особистості	Чарльз Дарвін, Джим Корбет (натураліст, був мисливцем і став захисником природи), Жак-Ів Кусто, В. І. Вернадський, Л. П.Симиренко.
Комп'ютерні програми, що викликають інтерес	Бази даних, інструменти семантичних операцій над картографічними об'єктами, віртуальна реальність, робота з файловими системами

ДЛЯ ПОДАТОК

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Обласний ресурсний центр
із підтримки інклюзивної освіти

«Психолого-педагогічні умови здійснення профорієнтаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в освітньому закладі»

Методичний збірник

Віддруковано з авторських оригіналів

Технічна верстка: Н. М. Дерманська

Папір офсетний. Друк на різнографі
Формат 60х84/16

Умовно-друкованих арк. – 2
Обліково-видавничих арк. – 1,8
Гарнітура шкільна

Тираж 100

Замовлення № 29

Адреса редакції:

вул. Адміральська, 4-а,
м. Миколаїв, 54001
тел./факс (0512) 37 85 87
<http://www.moippo.mk.ua>
e-mail: institute@moippo.mk.ua